



Jadwiga Jastrząb

## Rola i zadania nauczyciela terapeuty

*Źle zbudowany dom można rozebrać i zbudować od nowa, ale źle wychowanego człowieka nie da się wychować drugi raz.*

Jan Władysław Dawid

Przygotowując wystąpienie na temat roli terapeuty, postanowiłam najpierw zwrócić uwagę na kilka istotnych problemów szerszej natury. W związku z tym zadałam sobie kilka pytań:

- Jaki jest stan wiedzy na temat specjalnych potrzeb edukacyjnych osób ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, w tym z syndromem dysleksji rozwojowej?
- Jak ustawa z 7 września 1991 r. zobowiązuje szkoły i odpowiednie placówki opiekuńczo-wychowawcze do tworzenia optymalnych warunków kształcenia uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się?
- Czy szkoły ogólnodostępne potrafią kształcić uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, zaspokajając ich specjalne potrzeby edukacyjne, rozwojowe, psychiczne i trafnie dostosowując wymagania dydaktyczne i wychowawcze?
- Czy szkoły ogólnodostępne posiadają formalnie określony wzorzec szkolnego systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w odniesieniu do uczniów ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu?

- Kto decyduje o konieczności udzielenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, a kto jej udziela, świadcząc profesjonalne usługi terapeutyczne?
- Kim jest nauczyciel terapeuta, czy i na ile może sam rozwiązywać problemy pomocy psychologiczno-pedagogicznej osobom ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się?

### Stan pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Pomoc terapeutyczna w naszym kraju jest rozproszona instytucjonalnie i zróżnicowana organizacyjnie. Ma długoletnią tradycję wywodzącą się z poradnictwa, a od lat siedemdziesiątych XX wieku zagościła w szkołach, przedszkolach, świetlicach środowiskowych, domach dziecka i podobnych placówkach. W formie zespołów korekcyjno-kompensacyjnych egzystuje ze zmiennym szczęściem, w zależności od kondycji oświatowych finansów. Manipulowanie opieką i pomocą specjalistyczną jest szkodliwe, rzuca destrukcyjnie na jednostkowe losy ludzkie bez-

bronnych w tej sytuacji dzieci i młodzieży. Czy któryś z decydentów zastanawia się nad samopoczuciem pozbawionych opieki uczniów? Gdy czują się opuszczeni, cierpią z tytułu swoich niepowodzeń szkolnych, gdy popadają w zwątpienie wobec swoich możliwości, wobec możliwości szkoły – wkraczają na drogę deprywacji psychicznej, mówiąc z goryczą o bezsensie szkoły, a także i bezsensie własnego życia. Żyją przecież w ciągłym lęku przed kolejnym niepowodzeniem, sprzeciwiają się regułom życia społecznego, nie realizują obowiązków szkolnych, a w konsekwencji desperacko opuszczają progi szkoły. Owi decydenci są odpowiedzialni za niedostateczne zaspokajanie specjalnych potrzeb edukacyjnych i rozwojowych omawianej kategorii uczniów. Warto, by przemówili do nich słowa pedagoga Jana Władysława Dawida: *Źle zbudowany dom można rozebrać i zbudować od nowa, ale źle wychowanego człowieka nie da się wychować drugi raz.*

## Status prawny nauczyciela terapeuty

Wiele osób zajmuje się pracą korekcyjno-kompensacyjną i wyrównawczą. Ich liczby, poziomu kwalifikacji oraz zasięgu i charakteru działania nie da się ustalić. Posiadają mniej lub bardziej profesjonalne przygotowanie, uzyskane w różnym trybie i w różnych formach kształcenia specjalistycznego. Na terenie swoich placówek działają często w pojedynkę. Nie wiadomo, jak radzą sobie w kwestiach merytorycznych, metodycznych, organizacyjnych, samokształceniowych i doskonalenia zawodowego.

Zapewne za stan taki odpowiada w pierwszej kolejności: Karta Nauczyciela (Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 z późniejszymi zmianami), która w artykule 42 nie wymienia nauczyciela terapeuty w tabeli stanowisk nauczycielskich i dalej nie wykazuje go wśród specjalistów zatrudnianych w szkołach i placówkach. W ustawie o systemie oświaty z 1991 r.

i w stosownych aktach wykonawczych do niej brakuje stanowiska terapeuty w grupie stanowisk pracowników pomocy psychologiczno-pedagogicznej, ujętych w Rozporządzeniu MENiS w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dziennik Ustaw z 2003 r. nr 11 poz. 114). Dotyczy to § 15., w którym mówi się obszernie o stanowiskach pedagoga i psychologa szkolnego, logopedy i doradcy zawodowego, wskazując rolę, cele i zadania zbieżne ze spełnianymi obecnie przez kompetentnych terapeutów. W § 7. pkt. 1.1. zbyt ogólnikowo brzmi zapis o kwalifikacjach nauczyciela do prowadzenia zajęć korekcyjno-kompensacyjnych, skoro nie ma on dalszego rozwinięcia we wspomnianym wyżej §15. Natomiast w §8 niedopuszczalny jest brak zapisu o kwalifikacjach nauczyciela do pracy w klasach terapeutycznych. Brak konkretnego określenia stanowiska i charakteru pracy nauczyciela terapeuty uniemożliwia wypracowanie założeń statutowych jego działalności. Byłoby to realne tylko w świetle wytycznych prawa oświatowego.

## Uzasadnienie potrzeby udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej

By mówić o roli nauczyciela terapeuty, nieodzowne jest rozumienie konieczności zaspokajania specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się.

Uczniowie tacy wymagają bardziej niż inni swobodnego prowadzenia pedagogicznego. Ciągłe nowe, różnorodne sytuacje dydaktyczne i wychowawcze, przekraczające stan aktualnych możliwości poznawczych, wydolności wysiłkowej i odporności na sytuacje trudne, wywołują u ucznia dyskomfort poznawczy, emocjonalny i społeczny. Początkowo zapaściwiają niepowodzenia szkolne, a nieprzewyciężone prowadzą do znacznego spadku przystosowania

szkolnego ucznia. Zaawansowane i rozległe niepowodzenia w nauce szkolnej, powiązane z wtórnymi następstwami pod postacią nieakceptowanych zachowań społecznych, spychają uczniów na margines klasy, szkoły, stają się równią pochyłą ku wykluczeniu (ekskluzji). Taka sytuacja rodzi pytania na temat systemu polskiej oświaty: jak skutecznie chronić dzieci i młodzież przed brakiem efektywności procesu edukacji i jak im pomagać w osiągnięciu optymalnych rezultatów? Nie wystarczy tu odpowiedź, iż istniejące przepisy to regulują, bo choć są i cieszą, to nie wystarczają, by satysfakcjonująco wyjaśniały owo: jak i kto ma skutecznie kształcić i pomagać?

Istotnego rozstrzygnięcia wymaga odpowiedź wskazująca, kto i kiedy dostrzega spadek przystosowania szkolnego ucznia i docieka, z jakiego powodu się on pojawia, chcąc tej sytuacji zapobiec i chronić wychowanka przed jej niekorzystnymi skutkami. Klasyczne objawy znane są powszechnie: uczeń nie wykonuje zadań klasowych, zadań domowych, stosuje rozmaite uniki przed nimi, popada w sytuacje trudne wychowawczo, zaskakuje nieakceptowanym zachowaniem, a powód jego szkolnej absencji to wagar. Brak właściwej interwencji pedagogicznej to często droga do klęski edukacyjnej i wychowawczej nie tylko samego ucznia, ale także jego szkoły, rodziny, środowiska lokalnego.

Często wskazuje się na nauczycieli i rodziców, a nawet samego ucznia. Jednak doświadczenia pokazują, że z wielu powodów nie zawsze tak jest. Znane są fazy niepowodzeń niejawnych (ukrytych i maskowanych, gdy uczeń nakładem własnego wysiłku i ambitnych starań pokonuje je) oraz jawnych, dostrzeganych, bo przekraczających stan jego możliwości, niosący znaczny bagaż negatywnych skutków. Sprostac im może tylko skuteczna interwencja psychopedagogiczna, wsparta diagnozą eksploracyjną, pierwotną psychoprofilaktyką i profesjonalnym doradztwem. Takiej roli i zadań nie zdoła spełnić nauczy-

ciel przedmiotowiec, pedagog czy psycholog szkolny, gdyż każdy z nich jest wystarczająco obciążony natworem różnych zadań i obowiązków dydaktycznych, wychowawczych, doradczych i diagnostycznych w wielu zespołach uczniowskich.

Na tej płaszczyźnie może z powodzeniem działać kompetentny nauczyciel terapeuta, jako fachowiec oddany sprawie udzielania specjalistycznej opieki i pomocy psychopedagogicznej. Chce ustrzec swoich wychowanków przed wykluczeniem i podnieść na duchu, udzielając wsparcia w każdej trudnej dla nich sytuacji edukacyjnej. Potrafi dostrzegać ich szczególne potrzeby z taktownym wyczuciem, stosować właściwe działania, utrzymując stan inkluzji, czyli nieustannego włączania ich z powodzeniem w proces edukacji.



Dr Jadwiga Jastrząb mówi o doniosłości roli nauczyciela terapeuty oraz jego znaczeniu w procesie pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Tę kontekstową dla tematu wiodącego część mojej wypowiedzi można zwięźliwie konkluzją w postaci tezy: efektywna skuteczność kształcenia osób ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, w tym z syndromem dysleksji rozwojowej, wymaga oparcia się na pomocy psychologiczno-pedagogicznej traktowanej jako jeden z trzech filarów, wspierających jakościowo reformę polskiej szkoły. Pomoc ta musi być świadczona z nienaruszalną konsekwencją przez kompetentnego nauczyciela terapeuty. Terapeuta zaś to niepodważalny fundament skuteczności tej opieki, bo jako jedyny potrafi zrealizować jej cele i zadania. By mógł efektywnie pełnić swoją rolę, wymaga prawnie

zagwarantowanego statusu zawodowego wśród stanowisk nauczycielskich.

## Terapeuta – wzorzec własny

**Kim jest terapeuta, jaki tworzy wzorzec własny i na ile go bezkompromisowo realizuje**, zależy od jego osobowości, w tym od talentu i powołania pedagogicznego, od profilu wykształcenia, wiedzy, umiejętności, kompetencji, systemu wartości, jaki wyznaje, od kreatywności i aktywności własnej. Takim kontekstem operuję w czasie autorefleksji, analizy literatury, a także podczas kontaktów z innymi terapeutami, gdy myślę, kim są, co sobą reprezentują, czego potrzebują, jak z nimi współpracować.

**Terapeuta to specjalista** posiadający przygotowanie merytoryczne i metodyczne oraz umiejętność organizacji odpowiednich zajęć dla osób, którymi się zajmuje. Jego wykształcenie opiera się na podstawach psychopedagogiki, która ma cechy nauki stosowanej i zajmuje się psychologicznymi aspektami oddziaływań pedagogicznych na podmiot edukacji. Jest świadomy problemów szkolnych swoich uczniów, szuka obszarów stwarzających szansę ich sukcesu, pobudzając aktywność, motywację i wytrwałość w przezwyciężaniu nadmiaru trudności. Jest znawcą metod i technik oraz środków diagnozy i terapii, które stosuje w taki sposób, by angażowały uczniów w rozwiązywanie określonych zadań i wykonywanie odpowiednich czynności, wpływających na oczekiwane zmiany przewidziane w przyjętym programie terapeutycznym. W swoich efektywnych działaniach wpływa na poprawę ich umiejętności szkolnych, sprawności psychomotorycznej, komunikacji językowej, powodzenia w nauce, samopoczucia i zachowania w szkole oraz poza nią. Dzięki temu uczy ich akceptacji własnych ograniczeń.

**Miano nauczyciel terapeuta** powinno nosić w sobie określoną wartość. Swego czasu nadawały ją trzy stopnie specjalizacji zawodowej. Pod określony-

mi rygorami mogły do nich aplikować osoby z kwalifikacjami do pracy terapeutycznej, zajmujące się nią na co dzień przez ściśle określone lata swojej działalności zawodowej. Tak też powinno być współcześnie. Do miana kompetentnego terapeuty mógłby pretendować ten kto:

– włada operatywnie interdyscyplinarną, zintegrowaną wiedzą merytoryczną i metodyczną w zakresie diagnozy psychopedagogicznej, terapii pedagogicznej, poradnictwa terapeutycznego;

– wykazuje wykształcone na przestrzeni określonych lat pracy umiejętności: diagnozowania, organizowania działań terapeutycznych, konstruowania programów działalności terapeutycznej, dostosowanej do potrzeb, możliwości i ograniczeń uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych;

– posiada własny warsztat diagnostyczny i terapeutyczny oraz dorobek w praktyce psychopedagogicznej, pozytywną ocenę pracy w roli nauczyciela terapeuty, adekwatną i stabilną samoocenę;

– posiada ewidencję, dokumentację, wytwory pracy przypadków objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną: diagnozy wyjściowe, okresowe, końcowe, globalne wraz z analizą i interpretacją, programy terapeutyczne, plany ich realizacji powiązane z ewentualnymi weryfikacjami i modyfikacjami;

– dysponuje gabinetem terapii, który jest odpowiednio umeblowany, wyposażony w niezbędne sprzęty, środki dydaktyczne, pomoce specjalistyczne, fachową literaturę, dokumentację różnych obszarów działalności.

## Cele pomocy psychopedagogicznej

**Cele ogólne i szczegółowe** opieki i pomocy psychologiczno-pedagogicznej, to tworzenie warunków służących zaspokojeniu specjalnych potrzeb uczniów. Wskazują terapeucie i jego uczniom drogę postępowania w postaci zadań realizowanych przez dobór odpowiednich czynności. Wypełniając je, terapeuta porusza się po różnych płaszczyznach, przy-

mując wiele ról, zgodnie z zakresem pracy, jaką musi w związku z tym wykonać.

Z celu ogólnego wynika kierunek i istota celów szczegółowych, operacyjnych i zadań pracy terapeutycznej, gdy terapeuta dąży, by dziecko nie tylko lepiej się uczyło, ale także, aby lepiej się rozwijało i było dobrze przygotowane do spełniania wymagań i oczekiwań społecznych.

### **Cele szczegółowe stanowiące zadania dla terapeuty i wyznaczające jego rolę:**

- wyzwala u ucznia stan aktywności poznawczej i motywacji do nauki, wywołuje chęć uzyskiwania sukcesów oraz redukcji negatywnych postaw wobec szkoły i siebie samego,
- wdraża ucznia do zrozumienia własnych trudności i podjęcia starań o skuteczne ich pokonywanie,
- rozwija w uczniu umiejętność samooceny, autokontroli i autokorekty,
- przygotowuje ucznia do sprawnego funkcjonowania na terenie macierzystej klasy z poczuciem własnej wartości, wiarą w siebie i z zaufaniem wobec środowiska szkolnego i do startu w szkołach ponadpodstawowych wybranych świadomie i krytycznie z uwzględnieniem stanu własnych możliwości,
- usprawnia, koryguje funkcje i procesy percepcyjne, motoryczne i psychiczne, zaangażowane w proces uczenia się i przyswajania wiedzy szkolnej,
- eliminuje lub znacznie minimalizuje zaległości i nieprawidłowości w wiedzy i umiejętnościach szkolnych, stanowiących bazę do kontynuowania nauki na poszczególnych szczeblach kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego.

**Rola** to istotna funkcja, ważne zadanie o charakterze misji w określonym przedsięwzięciu. **Przedsięwzięciem** jest w tym przypadku pomoc psychologiczno-pedagogiczna w postaci terapii pedagogicznej, będącej postępowaniem leczniczym, stosującym różne zabiegi stymulujące, usprawniające, korygujące, kompensujące stan i poziom rozwoju psychomotorycz-

nego oraz osiągnięć szkolnych, którego efektem staje się powodzenie szkolne ucznia. **Funkcja** w tym przedsięwzięciu rozumiana jest jako ogół czynności i ich skutków związanych z wykonywaniem zadań zamierzonych, ale i nieprzewidzianych, ubocznych, niekiedy nawet niepożądanych. Pełnienie funkcji niesie ze sobą zarówno szereg doznań pozytywnych, jak i ryzykodoznań przykrych z tytułu porażek. To ryzyko jest wkalkulowane w koszty misji, jaką jest pomoc psychologiczno-pedagogiczna. **Zadania** wytyczają określone zakresy czynności, mających wpływ na wywoływanie pożądanych skutków. **Czynności** są z kolei najprostszą, celową jednostką działania, w skład którego wchodzi.

### **Role terapeuty wraz z zakresem zadań i realizacją celów**

**psychoedukator**, gdy organizuje i prowadzi zajęcia korekcyjno-kompensacyjne dla osób ze specyficznymi trudnościami w pisaniu i czytaniu, pomaga im w przezwyciężeniu istniejącego stanu, zabezpiecza przed niepowodzeniami szkolnymi, wspomagając rekonstrukcję wiedzy i umiejętności przedmiotowych  
**kinezyterapeuta i rehabilitant**, gdy usprawnia motorykę, doskonali grafomotorykę, chcąc osiągnąć optymalny poziom czynności manualnych i graficznej strony pisma odręcznego oraz gdy koryguje postawę ciała

**psychokreator** procesów stymulacji i usprawniania rozwoju psychomotorycznego, gdy dąży do osiągnięcia jego sprawności na oczekiwanym poziomie

**reedukator**, gdy w procesach korekty zaburzeń rozwoju stosuje zabiegi naprawcze, a w procesach kompensacji deficytów odkrywa i dostosowuje drogi zastępcze, substytuty dotychczasowych dróg i stylów działania

**logoterapeuta**, jeżeli zajmuje się kształceniem językowym, w tym rozwojem mowy w aspekcie rozumienia, artykulacji, ekspresji, rozwijaniem kompetencji komunikacyjnych, społecznych

**psychoterapeuta**, kiedy wzmacnia poziom odporności na sytuacje trudne, stwarza uczniowi okazje do zdystansowania się od przykrych przeżyć przez uzyskiwanie sukcesów, i tym wpływa na zmianę postawy wobec siebie i problemów edukacyjnych, pogłębia jego samoświadomość i pomaga w obiektywnej samoocenie

**socjoterapeuta**, gdy chroni ucznia przed wpływem traumatyzującego środowiska, a pozwala współistnieć z innymi w atmosferze życzliwości, lojalności i wsparcia

**diagnosta**, gdy dokonuje badań specjalistycznych w celu ustalenia charakteru potrzeb, wykrycia specyficznych trudności w uczeniu się, by ustalić program pomocy terapeutycznej, a w jej trakcie i po zakończeniu dokonać pomiaru efektów i stanu dalszych potrzeb

**doradca** w sprawach pomocy psychologiczno-pedagogicznej w trakcie rad pedagogicznych, posiedzeń zespołów problemowych, konsultacji dla rodziców

**mediator**, gdy uczestniczy w rozwiązywaniu różnych spraw wymagających jego bezstronnego udziału i wsparcia

**metodyk**, gdy swoją wiedzę i doświadczenia stara się przekazywać innym nauczycielom, studentom, słuchaczom studiów podyplomowych i innych form doskonalenia zawodowego nauczycieli

**animator** różnych przedsięwzięć upowszechniających świadomość i wiedzę na temat problemów psychoedukacyjnych, kształcących niezbędne umiejętności wspomagania rozwoju psychomotorycznego

**badacz**, gdy zajmuje się analizą, interpretacją i uogólnianiem wyników swojej działalności, publikuje i prezentuje swoje osiągnięcia na forum publicznym

**eksperymentator**, nowator, gdy szuka nowych rozwiązań diagnostycznych, terapeutycznych, organizacyjnych, kształceniowych dla siebie i innych

## Płaszczyzny działania i obowiązki nauczyciela terapeuty

- Diagnosta przesiewowa umiejętności szkolnych uczniów – eksploracja możliwości i ograniczeń w osiągnięciach edukacyjnych (działania profilaktyczne i optymalizujące rozwój w fazie wczesnej i niezwłocznej interwencji).
- Diagnosta specjalistyczna nieprawidłowości rozwoju i niższego niż oczekiwany poziomu osiągnięć szkolnych – eksploracja przyczyn oraz warunków przewyżczenia (działania rozpoznawcze, interpretacyjne, prognostyczne, naprawcze w fazach wczesnej, koniecznej i niezwłocznej interwencji).
- Diagnosta środowiska wychowawczego uczniów – ocena czynników sprzyjających lub zakłócających prawidłowy przebieg rozwoju, edukacji i adaptacji społecznej każdego dziecka (działania rozpoznawcze, interpretacyjne, prognostyczne, naprawcze w fazach wczesnej, koniecznej i niezwłocznej interwencji).
- Diagnosta osiągnięć bieżących, semestralnych, końcoworocznych i finalnych całego procesu pomocy psychopedagogicznej – pomiar efektywności i stopnia przewyżczenia specyficznych trudności w uczeniu się, niepowodzeń szkolnych oraz zakresu nadal utrzymujących się problemów (działania psychometryczne ukończonych cykli terapeutycznych, interpretacja wyników – prognostyczno-profilaktyczne wobec dalszej kariery szkolnej ucznia w fazach wczesnej interwencji i/lub koniecznej i nieustannej interwencji).
- Opieka psychopedagogiczna – organizacja warunków do wyrównywania szans edukacyjnych i utrzymania względnie niezachwianej linii rozwoju i edukacji uczniów (działania profilaktyczne, prognostyczne, optymalizujące, naprawcze w fazach wczesnej interwencji i/lub koniecznej i nieustannej interwencji).
- Pomoc psychopedagogiczna – konstruowanie ramowych i indywidualnych programów terapeutycznych oraz planowanie ich realizacji zgodnie

z zasadami pracy korekcyjno-kompensacyjnej (działania naprawcze w każdej fazie koniecznej i niezwłocznej interwencji).

- Terapia pedagogiczna – zajęcia w grupach, ewentualnie indywidualne, zapewniające wspomaganie rozwoju, korygowanie jego nieprawidłowości, rekonstruowanie wiedzy i umiejętności szkolnych oraz przystosowania szkolnego (działania profilaktyczne, prognostyczne, optymalizujące, naprawcze w fazach wczesnej interwencji i/lub koniecznej i nieustannej interwencji).

- Koordynacja działań wszystkich sektorów odpowiedzialnych za sens i efekty pomocy psychologiczno-pedagogicznej w aspekcie edukacyjnym, wychowawczym, terapeutycznym, dotyczących indywidualnych przypadków, a także kategorii określonych problemów (działania doradcze, konsultacyjne, negocjacyjne między zainteresowanymi: psychologiem, pedagogiem, logopedą, socjoterapeutą, wychowawcami klas, nauczycielami zajęć edukacyjnych, placówkami specjalistycznymi).

- Ścieżka terapeutyczna – opracowanie przez wszystkich nauczycieli i wdrożenie do procesu edukacji sposobów dostosowania metod, warunków i wymagań edukacyjnych zgodnych ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi, edukacyjnymi i wychowawczymi uczniów.

- Poradnictwo psychopedagogiczne – współpraca z rodzicami, instytucjami specjalistycznymi na płaszczyznach sprzyjających pomyślnemu rozwojowi ucznia, znoszenie barier edukacyjnych, dostosowanie wymagań edukacyjnych i warunków sprawdzianu czy egzaminu zewnętrznego.

- Psychoedukacja, pedagogizacja nauczycieli, rodziców i uczniów w formie warsztatowej w celu zrozumienia przez nich i zaakceptowania problemu specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się i wyposażenia ich w umiejętności udzielania im adekwatnej pomocy.

- Warsztat diagnostyczny i terapeutyczny – tworzenie miejsca i bazy efektywnej pracy psychopedagogicznej, prowadzenie dokumentacji zgodnie z zarządzeniem dyrektora szkoły i rzeczywistymi potrzebami.

- Rekrutacja i kwalifikacja uczniów do opieki terapeutycznej, kontrola realizacji obowiązku szkolnego i frekwencji na zajęciach terapeutycznych.

Zakres przedstawionych ról, zadań, obowiązków i płaszczyzn działania wymaga specyficznych technik pracy i nakładu czasu na ich pełne zrealizowanie. Zadania dowodzą, że terapeuta powinien zajmować konkretne stanowisko pracy i tylko jemu poświęcać uwagę zawodową. ■



Artykuł jest zapisem wykładu, który został wygłoszony podczas I Ogólnopolskiego Zjazdu Nauczycieli Terapeutów w Gdańsku.



**Jadwiga Jastrzab** – doktor nauk humanistycznych, wykładowca na UMK w Toruniu, terapeutka. Kawaler Orderu Uśmiechu. Członek zespołu redakcyjnego czasopisma „Wychowanie na co dzień”, autorka i redaktor publikacji książkowych, pomocy i programów terapeutycznych. Stworzyła Toruńską Szkołę Terapeutyczną.

Poniżej dokumentuję chronologicznie moje najważniejsze publikacje na temat budowania systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, uwzględniającego fachowość kadry, profesjonalność metod i środków terapeutycznych oraz zróżnicowanie form organizacyjnych. W zestawieniu skupiłam się na latach 1983–2008, czyli ostatnim ćwierćwieczu, objętym dynamicznymi zmianami w polskiej oświacie. Nie zapominam jednocześnie o moim prekursorskim wkładzie w rozwój tej dziedziny psychopedagogicznej już od 1970 r.

## **Bibliografia**

### **Kształcenie nauczycieli terapeutów**

J. Jastrzęb, *Doświadczenia z wdrażania przedmiotu studiów – wybrane zagadnienia z pedagogiki korekcyjno-kompensacyjnej na kierunku pedagogika opiekuńczo-wychowawcza, program autorski*, [w:] *Materiały pomocnicze dla nauczycieli akademickich*, red. J. Szymbatowa, Kraków 1987, pokłosie Ogólnopolskiej Konferencji Zespołu Dydaktyki Nauczania Początkowego na temat: „Programy kształcenia studentów z zakresu pedagogiki korekcyjno-kompensacyjnej”, Kraków 1985.

J. Jastrzęb, *Nowy nurt kształcenia pedagogów wczesnoszkolnych w Instytucie Pedagogiki UMK w Toruniu*, [w:] *Kształcenie wczesnoszkolne w nowej perspektywie zmian w polskim systemie oświatowym*. Materiały z Konferencji Naukowej, Kielce 1992.

J. Jastrzęb, *Szkoła terapeutyczna pedagogicznym laboratorium nauczycieli akademickich UMK w Toruniu – videoreferat z konferencji naukowej „Stan i perspektywy kształcenia specjalnego w Polsce”*, Lublin 1992.

J. Jastrzęb, *Zintegrowane kształcenie nauczycieli akademickich, praktyków i studentów pedagogiki*, głos w dyskusji podczas Konferencji „Teoretyczne kształcenie nauczycieli do nauczania zintegrowanego”, Kraków 16–17 listopada 1999.

J. Jastrzęb, *Kształcenie nauczycieli terapeutów w Podyplomowym Studium Pedagogiki Korekcyjno-Kompensacyjnej UMK w Toruniu*, [w:] *Kształcenie logopedyczne – cele i formy*, red. E. Łuczyński, Gdańsk 2000.

J. Jastrzęb, *Absolwent pedagogiki doradcą pedagogicznym*, [w:] „AUNC. Pedagogika” Zeszyt XX, Toruń 1994.

J. Jastrzęb, *Kształcenie nauczycieli terapeutów*, „Wychowanie na co dzień” nr 10, 11, Toruń 1997.

J. Jastrzęb, *Próba wiązania teorii z praktyką, jak stworzyłam przyuniwersyteckie laboratorium edukacyjne*, „Wychowanie na co dzień” nr 3, Toruń 1998.

J. Jastrzęb, *X-lecie Podyplomowego Studium Pedagogiki Korekcyjno-Kompensacyjnej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, „Wychowanie na co dzień” nr 1, 2, Toruń 2004.

J. Jastrzęb, *Integralność kształcenia nauczycieli akademickich i praktyków oraz studentów*, [w:] *Opieka a Edukacja*, red. P. Petrykowski, Toruń 2005.

J. Jastrzęb, *Rola i zadania nauczyciela terapeuty osób ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się*, „Wychowanie na co dzień” nr 3, Toruń 2008.

J. Jastrzęb, *Nauczyciel współczesnej szkoły jako wychowawca, dydaktyk, diagnosta, terapeuta*. „Wychowanie na co dzień” nr 9, Toruń 2008.

### **Budowanie skutecznego systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w oparciu o profesjonalizm kadry specjalistów**

J. Jastrzęb, *Optymalizacja systemu terapii pedagogicznej wobec uczniów dyslektycznych w województwie toruńskim*, „Szkoła Specjalna” nr 4, Warszawa 1986.

- J. Jastrząb, *Optymalizacja systemu diagnozy i terapii pedagogicznej wobec dzieci dyslektycznych*. Praca doktorska w maszynopisie, niepublikowana, UMK, Toruń 1986.
- J. Jastrząb, *Model wielopłaszczyznowej i wielopoziomowej terapii pedagogicznej dla uczniów z zespołem mikrodysfunkcji rozwojowej* – referat przygotowany na podstawie w/w pracy doktorskiej, wygłoszony podczas Kolokwium „Trudności w czytaniu i pisaniu”, Gdańsk 1990.
- J. Jastrząb, *Model terapii pedagogicznej stosowanej wobec dzieci dyslektycznych* [w:] *Roczniki Pedagogiki Specjalnej*, red. J. Pańczyk, t. 1, Warszawa 1990.
- J. Jastrząb, *O miejsce dla szkoły terapeutycznej w systemie oświaty polskiej*, „Wychowanie na co dzień” nr 7, 8, Toruń 1994.
- J. Jastrząb, *Problemy w pracy korekcyjno-wyrównawczej z osobami o nieharmonijnym rozwoju*, [w:] *Kształcenie specjalne w nowej sytuacji prawnej i ekonomicznej*, red. Jan Pańczyk, Materiały z konferencji WSPS zorganizowanej w dniach 18–19 listopada 1994, Warszawa 1995.
- J. Jastrząb (red.), *Toruńska Szkoła Terapeutyczna*, Toruń 1997.
- J. Jastrząb, *O poprawę sytuacji szkolnej dziecka dyslektycznego w Polsce*, [w:] *Materiały z III Forum Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego* 9–10 listopada 1998, Katowice 1999.
- J. Jastrząb, *Dostosowywanie wymagań szkolnych do możliwości uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, [w:] *Edukacja przyrodnicza w szkole podstawowej. Nauczanie przyrody a standardy wymagań edukacyjnych*, red. E. Arciszewska i inni, Warszawa–Wrocław 2000.
- J. Jastrząb, *Rola pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkolnym systemie wychowawczym*, „Wychowanie na co dzień” nr 12, Toruń 2000.
- J. Jastrząb, *Wyrównywanie szans edukacyjnych*, „Wychowanie na co dzień” nr 7, 8, Toruń 2001.
- J. Jastrząb (red.), *Edukacja terapeutyczna. Dziesięć lat doświadczeń Toruńskiej Szkoły Terapeutycznej*, Toruń 2002.
- J. Jastrząb, *Świadomość dysleksji – psychoedukacja społeczeństwa*, „Wychowanie na co dzień” nr 4, 5, Toruń 2004.
- J. Jastrząb, *Europejski Tydzień Świadomości Dysleksji po raz trzeci w Polsce*, „Wychowanie na co dzień” nr 9, Toruń 2004.
- J. Jastrząb, *Dostosowywanie wymagań szkolnych a zaspokajanie specjalnych potrzeb edukacyjnych i wychowawczych uczniów*, [w:] „Środowisko–Młodzież–Zdrowie”, red. J. A. Malinowski, A. Zandecki, Toruń 2007.
- J. Jastrząb, *Dostosowywanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej do specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów z dysleksją rozwojową*, „Wychowanie na co dzień” nr 9, Toruń 2006.
- J. Jastrząb, *Jak kompetentnie „widzieć” i „rozumieć” uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się podczas lekcji historii. Wybrany przykład z doświadczeń Toruńskiej Szkoły Terapeutycznej*, „Wychowanie na co dzień” nr 4, 5, Toruń 2007.